

Н. В. Файфер, О. В. Дроншикевич, І. П. Белоцерковець

Иностранные издания XVIII – нач. XX вв. в фонде Государственной научно-педагогической библиотеки Украины имени В. А. Сухомлинского и библиотеках образовательной сети

Анализируются редкостные и ценные издания (РЦИ) на иностранных языках, которые хранятся в фонде Государственной научно-педагогической библиотеки Украины имени В. А. Сухомлинского, формирование данного фонда, определяется размер коллекции РЦИ, а также осуществляется попытка её описания за такими параметрами, как тематика, тип, вид документа, язык и год его издания.

Ключевые слова: редкостные издания, ценные издания, библиотечный фонд, формирование фонда, состав коллекции РЦИ, параметры коллекции.

N. V. Fayfer, O. V. Dronshkevych, I. P. Bilotserkivets

Foreign Editions of XVIII – Early XX Centuries in the Fund of V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine and Educational Network Libraries

The article is concerned with analyzing the rare and valuable editions (RVE), published in different foreign languages, which are reserved in the fund of V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, the formation of the fund under study, determining the volume of the RVE collection, and making an attempt to delineate it according to the following parameters: the thematics, a type of the literary document, a kind of the document, the language in which the edition is written, and the year of its publication.

Key words: rare editions, valuable editions, library fund, formation of the fund, volume of the RVE collection, parameters of the collection.

Надійшла до редколегії 13.12.2013 р.

УДК 025.17-022.52:[026:37](477-25)ДНПБУ

А. М. Доркену,

зав. філії ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

КОЛЕКЦІЯ «МІНІАТЮРНИХ КНИГ» У ФОНДІ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Представлено дослідження історії формування колекції «Мініатюрних книг» у фонді Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, розглянуто визначення поняття «мініатюрне видання» та питання щодо забезпечення особливих умов зберігання таких документів, розкрито склад і зміст колекції.

Ключові слова: мініатюрні видання, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, колекція «Мініатюрних книг», зберігання книжкових пам'яток.

Актуальність дослідження. Ефективність використання наявних бібліотечних фондів у бібліотеках усіх систем і відомств значною мірою залежить від вирішення питань організації, розміщення та збереження документів на всіх відомих нині носіях інформації. У рамках наукового дослідження «Теоретичні та науково-практичні аспекти створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу (ІГР) у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського» (наук. керівник – канд. іст. наук, старш. наук. співроб., директор ДНПБ України

ім. В. О. Сухомлинського П. І. Рогова) здійснюється розроблення теоретичних, методологічних засад формування нормативно-інструктивних і технологічних документів із питань ІГР на традиційних й електронних носіях інформації. Для реалізації поставлених завдань науково-дослідної роботи (НДР) проводиться комплекс заходів із науково-методичного й інформаційного забезпечення управління фондом, серед яких розроблення найефективніших методів, прийомів і форм, що сприяють оптимізації інформаційних ресурсів, зокрема виявленню й забезпеченню зберігання особливих та унікальних книжкових пам'яток культури як у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського (далі ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського), так і в мережі освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України (МОН України) та Національної академії педагогічних наук України (НАПН України). На особливу увагу в цьому питанні заслуговують книжкові пам'ятки, які є своєрідною духовною скарбницею людства – *мініатюрні видання*, що мають наукову, історичну, а також матеріальну цінність, оскільки становлять собою складову частину пам'яток історії та культури нашої держави й мають суспільне значення.

Згідно із завданнями НДР і з метою отримання найбільш повних відомостей про фонд, його наповнення, зміст, зберігання й використання, а надалі – створення інтегрованого галузевого інформаційного ресурсу, науковцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського здійснювалася робота з виявлення та формування фонду колекції «Мініатюрних книг».

Мета статті – висвітлити результати наукового дослідження зі створення колекції «Мініатюрних книг» і забезпечення належних умов для зберігання зазначених документів, розкриття їхнього змісту й надання користувачам доступу до них у традиційній та електронній формах.

Завдання проведеного дослідження – представлення історії формування фонду колекції «Мініатюрних книг», встановлення кількісного складу мініатюрних видань й оформлення *паспорту* колекції та забезпечення особливостей зберігання цих документів; розкриття їхнього змісту й надання доступу до них шляхом створення додаткової традиційної картотеки колекції; уведення мініатюрних видань до електронного каталогу книгозбірні; надалі – створення ІГР спільно з освітянськими бібліотеками мережі МОН України та НАПН України.

Основна частина. Поняття «мініатюрна книга» сьогодні посідає гідне місце серед інших понять і визначень у книгознавстві та бібліофільській літературі. Термін «мініатюрні видання» почали вживати ще в ХІХ ст. перші російські бібліографи – Г. М. Геннаді й М. М. Лисовський, які зацікавилися маленькими книгами. Мініатюрні видання (синонім – «книга-малютко», «карликова книжка») мають також емоційно забарвлені форми вживання: «книжки-крихітки», «книжки-карлики», «книжки-ліліпути», «кишенькова книжка», «книжка-колібри», «книжка-комашка», «книжечка» [7, с. 61]. Певний час тривали суперечки про те, що слід розуміти під мініатюрним виданням. Як зазначено в дослідженнях Г. І. Ковальчук, основним критерієм зарахування

книжкового видання до мініатюрного є насамперед невеликий формат його аркушів (розмір висоти й ширини) із текстовими та ілюстрованими матеріалами. У різних країнах їхні максимальні розміри різні. Так, найбільш прийнятний розмір висоти й ширини обкладинки для видань XV–XIX ст. – 1/32; 1/64 аркуша, для сучасних видань у пострадянських країнах – від 100×100 мм до 76×76 мм та менше. Мікрокнижки – не більше 10×10 мм [6, с. 600].

Мініатюрна книга – книга невеликих розмірів, зазвичай не більше ніж 100×100 мм. У різних країнах визначення розмірів мініатюрних книг можуть бути іншими [10, с. 96].

В Україні, як і в Росії та інших країнах СНД, мініатюрною вважається та книга, яка не перевищує розміру 100×100 мм, а книжки, трохи більші за розміром, називаються *малоформатними* (від 107×177 до 100×140 мм). Відповідно до міжнародних стандартів мініатюрні видання за висотою й шириною не повинні перевищувати 3-х дюймів (1 дюйм = 25,4 мм, 3 дюйми = 76,2 мм) [1, с. 13].

Витоки мініатюрних видань сягають давніх часів. Ще в епоху середньовіччя створювали рукописні мініатюрні книжки. Із винаходом друкарства такі видання почали виготовляти за допомогою рухомого набірної шрифту. В інкунабульний період (до 1501 р.) мініатюрні книжки друкували тими ж шрифтами, що й великоформатні книги. Це призводило до збільшення товщини видання, тому, як правило, у мініатюрних книжках розміщували твори невеликого обсягу. Надалі, у зв'язку зі зменшенням розміру шрифтів, з'явилися нові можливості для створення мініатюрних книжок.

Найпершою друкованою мініатюрною книжкою вважають виданий 1468 р. «Діурналії» розміром 65×94 мм, фрагмент якого зберігається в Національній бібліотеці в Парижі. Значним кроком уперед у мініатюризації книг став винайдений у II половині XIX ст. спосіб фотомеханічного репродукування, який уможливило зменшення тексту. Гравірувальники у своїх ілюстраціях до текстів надзвичайно точно передавали кожен дрібну деталь. У царській Росії саме на той час було надруковано більшість видань класичної літератури видавничою фірмою Франца Йогансона, який 1875 р. заснував у Києві «Южно-русское книгоиздательство». Успішний підприємець упроваджував у свою діяльність новаторські ідеї, нові технології, спеціалізуючись на виданні й продажу художньої літератури. Одним із вдалих маркетингових ходів Франца Йогансона став випуск книг малого формату – так звана «бібліотека-крихітка». Це видавництво за період 1881–1885 рр. надрукувало понад 150 мініатюрних видань 30 авторів. Книжки, як правило, випускались у м'якій оправі форматом від 71×55 мм до 80×60 мм [4, с. 413]. Метою виготовлення маленьких книжок було сформульовано ще в середині XIX ст.: продемонструвати ступінь досконалості, до якого дійшло книгодрукування.

Слід зауважити, що мініатюрна книга в більшості випадків крім форматної ознаки має цілу низку особливостей, які, безумовно, вирізняють її з багатомільйонного ряду різних за розмірами книжкових видань. Насамперед вона

привертає увагу не тільки своїм зовнішнім виглядом, а й внутрішнім оздобленням. І навіть текст мініатюрної книжки відіграє не чільну роль, особливо коли починаєш милуватися мистецтвом її поліграфічного виконання: витонченим шрифтом, якісним папером, спеціально створеним оформленням. Обкладинки мініатюрних книжок бувають справжніми витворами мистецтва, а для деяких виготовляють ще й футлярчики.

Мініатюрні видання призначаються для задоволення потреб книголюбів, демонстрування рівня розвитку книжкової культури й друкарської техніки. Вони є особливим видом пропаганди, взірцем книжкового мистецтва. Завдяки цьому такі мініатюрні видання друкуються в усьому світі та стають предметом колекціонування серед шанувальників книг (бібліофілів).

У багатьох країнах Європи й Америки створюються різні клуби та товариства колекціонерів (збирачів) мініатюрних книжок, деякі з них, у свою чергу, передають зібрані колекції до бібліотек або музеїв. Так, відомий український бібліофіл-мініатюрист Веніамін Олександрович Разумов, інженер-будівельник із Горлівки (Донецька область), заснував на основі своєї колекції, яку збирав багато років, цілий музей книжкових «крихіток». Його іменем згодом було названо музей у м. Горлівці, в основу експозиції якого покладено всі зібрані колекціонером міні-видання. Варто зазначити, що це єдиний в Україні музей мініатюрної книги. 1996 р. він отримав статус державного, ставши єдиним державним музеєм мініатюрної книги в СНД. Наразі в Горлівському музеї мініатюрної книги зберігається понад 8500 мініатюрних і мікрокнижок (видання від 1-го до 10-ти мм). Максимальний розмір книг у колекції близько 100 мм, мінімальні ж екземпляри за розміром можна порівняти з маковим зернятком. Деякі примірники виготовлено в XVIII і XIX століттях. Є також книги, які побували в космосі. У музеї зберігаються два унікальні примірники з Ефіопії (XVI ст.), а також мініатюрна книжка, зроблена з берести.

Проблеми роботи з різними книжковими пам'ятками в бібліотеках перебувають у центрі уваги міжнародного співтовариства, насамперед ЮНЕСКО, відповідних інституцій і фахівців. Статус книжкової пам'ятки можуть одержати не тільки рідкісні та цінні видання, які рідко трапляються у фондах невеликих книгозбірень, а й книжки з певними особливостями: за історичною значущістю, хронологією видання, змістом, авторством, приналежністю до певної наукової школи, художнім оформленням і поліграфічним виконанням, а також примірники з автографами й коментарями визначних педагогів, діячів культури [3]. З метою збереження книжкових пам'яток культури із загальних фондів бібліотеки виокремлюють й організують найцінніші історичні частини – підфонди стародруків, рідкісних та цінних видань, випущених упродовж XVIII – поч. XX ст.

Починаючи з 90-х років XX ст., більшість книгозбірень в Україні почали виокремлювати зі своїх загальних фондів «книги-малятка», переміщуючи їх до сектору рідкісних і цінних видань. Такий крок не тільки поліпшив збереження міні-видань, а й надав можливість ознайомитися з ними широкій читацькій аудиторії.

Серед бібліотек України, що мають колекції мініатюрних видань, – Луганська обласна універсальна наукова бібліотека імені О. М. Горького. В її фонді знаходиться понад 600 од. таких книжок. Ретельне вивчення та дослідження цих книг дало змогу фахівцям Луганської ОУНБ ім. О. М. Горького підготувати й на початку 2011 р. видати каталог міні-видань «Бібліотека на ладони», із детальним бібліографічним описом кожної книги. Каталог було надруковано у видавництві «Янтарь» у мініатюрному форматі 60×85 мм накладом 100 нумерованих примірників. [11]. У ньому представлено 625 мініатюрних книжок, що вийшли друком із 1945 до 2008 рр. у 49 містах світу. Мабуть, це перша спроба бібліографічного опису бібліотечної колекції книжкових «крихіток», виданих в Україні.

Захоплює користувачів колекція мініатюрних книжок відділу рідкісних видань і рукописів Центральної наукової бібліотеки (ЦНБ) Харківського національного університету (ХНУ) імені В. Н. Каразіна, в якій налічується близько 1000 примірників. У колекції зібрано мініатюрні видання XVI–XX ст. (найстаріша в колекції книга-палеотип 1527 р., надрукована в Лейдені). Привертає увагу колекція мініатюрних видань Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), до якої входять книжки, випущені впродовж XIX–XX ст. Її сформовано у відділі стародруків і рідкісних видань НБУВ. Особливо цінними в цій колекції є міні-видання дореволюційного періоду. Найменші серед мініатюрних книг – «Коран» (без місця та року видання, 22×20 мм), «Фауст» Й. В. Гете у двох томах (Лейпціг, 1907–1908, 48×36 мм), «Поезії А. Міцкевича» (Варшава, 1898, 30×23 мм) та ін. [6]. Сформовано колекцію мініатюрних видань у Національній історичній бібліотеці України (близько 300 примірників), її досліджено 2011 р. фахівцями відділу стародрукованих, рідкісних і цінних книг. Серед мініатюрних книжок значне місце посідає російська літературна класика – твори О. С. Пушкіна, М. Ю. Лермонтова, І. А. Крилова, К. Ф. Рилєєва. Окрасою колекції вважається видання О. С. Грибоедова «Горе от ума», надруковане в Санкт-Петербурзі 1839 р. форматом 67×100 мм.

Також зберігаються мініатюрні книжкові пам'ятки культури як сформовані колекції (зібрання) міні-видань у Національній парламентській бібліотеці України, науковій бібліотеці Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, Херсонській обласній універсальній науковій бібліотеці імені Олесея Гончара, Донецькій обласній універсальній науковій бібліотеці імені Н. К. Крупської та в інших книгозбірнях України.

Робота з книжковими пам'ятками у фонді ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського й у підфонді рідкісних і цінних видань (РЦВ), який є науковим об'єктом і становить національне надбання нашої держави (свідоцтво, видане МОНмолодьспорту України № 82 від 19.02.2009 р.), здійснюється відповідно до чинного законодавства та нормативних актів України, постанов і розпоряджень МОН України, Президії НАПН України, що визначають розвиток науки, культури, освіти, бібліотечної справи. Для збереження цілісності галузевого інформаційного ресурсу та розкриття його змісту й популяризації вже створено такі колекції: «Твори

Януша Корчака та літератури про нього», «Подарункові видання Т. Г. Гунчака», «Твори І. Бондарчука та літератури про нього», «Педагогіка», «Психологія», «Шкільні підручники», «Періодичні видання 1807–1917 рр.» тощо.

Слід зазначити, що бібліотечний фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського сформовано на базі фондів двох книгозбірень: наукової бібліотеки Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України (АПН України) та Центральної освітянської бібліотеки Інституту змісту і методів навчання Міністерства освіти України (МОН України), тому його історія тісно пов'язана зі становленням і розвитком цих книгозбірень. Фонд ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського розміщено у двох приміщеннях: у головному (вул. М. Берлінського, 9) та філії, для якої орендуються площі в Київському міському будинку вчителя (вул.

Володимирська, 57). Переданий фонд наукової бібліотеки Інституту педагогіки АПН України є найбільшою складовою частиною бібліотечного фонду головного приміщення ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Як зазначено в дослідженнях П. І. Рогової, фонд книгозбірні Інституту педагогіки почав формуватися ще в II половині XIX ст. Харківським товариством поширення в народі грамотності (ХТГ), заснованим 1869 р. [9, с. 88]. Невелику частину цього фонду, зокрема й кілька примірників (9 од. зберігання) мініатюрної книги, у складі яких наявне рідкісне, цінне видання 1907 р., отримано в спадок від бібліотеки Українського науково-дослідного інституту педагогіки (УНДІП) із м. Харкова. Цю книгозбірню з переведенням УНДІПу до Києва в повоєнні роки (січень 1944 р.) було перевезено до бібліотеки вищезазначеного інституту в Києві, де й розпочалася робота з відновлення формування бібліотечного фонду. Наприкінці 1999 р. згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 1999 р. № 2018 увесь цей фонд було передано до новозаснованої ДНПБ України.

Для створення колекції мініатюрних книг із фонду головного приміщення ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського виокремлено 74 примірники міні-видань, розмір яких не перевищує 100×100 мм. Також до цієї колекції ввійшли ще 16 екземплярів документів 70–90 рр. XX – початку XXI ст. із фонду філії зазначеної книгозбірні. Із них 11 од. мініатюрних книжок отримано філією від основної частини бібліотечного фонду Центральної освітянської бібліотеки Інституту змісту і методів навчання Міністерства освіти України (1993–1999 рр.). Ця книгозбірня, у свою чергу, була правонаступницею *педагогічної бібліотеки Київського будинку вчителя*, заснованої 1923 р. при Київському будинку працівників освіти, який 1934 р. було реорганізовано в Будинок учителя. Кілька документів (5 прим.) надійшло до фонду філії ДНПБ України впродовж 2000-х років, після створення ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Це, зокрема, мініатюрні книги форматом 90×60 мм, надруковані видавництвом «Кий» у Києві: Л. Водзинська «Натали», В. Ковалинський «Пушкін в Києве», В. Некрасов «Дом Турбиных», М. Рибаків «Юбилей Пушкина в Києве» та останнє поповнення 2012 р. від видавництва «МікроВ» – А. Трофименко «За пивом по миру: Великобританія. Ірландія» (формат 90×70 мм).

Станом на 1 лютого 2013 р. універсальна колекція мініатюрних видань ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського нараховувала 90 примірників, в якій за мовним складом налічувалися книги українською мовою – 27 прим., російською – 56 прим. і 7 прим. крихітних словників з іноземних мов (англійської, іспанської, німецької, польської, чеської).

Отже, формування колекції – результат цілеспрямованого збирання літератури за певними комплексними або однорідними ознаками. Саме тому під час створення колекції мініатюрних видань виокремлення книжок із загального фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського визначалося за розміром книжкового формату (висота (довжина) і ширина видання), який не повинен перевищувати 100×100 мм. Формування колекції мініатюрних книг здійснювалось як сукупність процесів комплектування, організації, зберігання, використання, управління тощо для найповнішого розкриття фонду ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського й систематичного забезпечення цілеспрямованої популяризації найбільш цінних та унікальних міні-видань, що сприяють розвитку науки, зокрема педагогічної, освіти й практики в Україні.

Колекція містить науково-популярні праці з педагогіки – 2 кн. (Я. Корчак «Как любить ребёнка», друк 1980 р.); довідкові видання – 20 прим., зокрема словники та путівники, кілька з них мають обкладинки, зроблені зі штучної шкіри; суспільно-політичні й публіцистичні твори – 7 кн.; 39 прим. літературно-художніх видань, серед яких збірники віршів класиків української та російської літератури, а саме: твори Т. Шевченка, Лесі Українки, М. Рильського, А. Прокоф'єва, І. Котляревського та інших, окремі літературознавчі праці й тематичні збірки поезій; решту документів (22 прим.) становлять дитячі «книжки-малючки», видані в м'якій оправі, зокрема казки Г. Х. Андерсена, твори А. Барто, Л. Кассіля, С. Маршака та інших дитячих письменників. Серед колекції «Мініатюрних книг», що вийшли друком у дореволюційній Росії, слід відзначити видання 1907 р. форматом 100×80 мм, надруковане російською мовою за старою орфографією з використанням букви «ъ» приватним книговидавництвом М. С. Козмана в Одесі (*Майдановъ Д. Т. «Новый карманный словарь иностранных словъ, вошедшихъ въ употребление въ русскомъ»*). Привертають до себе увагу вісім примірників крихітних словників, випущені 1934–1942 рр. розміром 100×70 мм, та шість екземплярів розміром 80×56 мм, надруковані в Харкові, Москві державними видавництвами «Радянська школа», «Советская энциклопедия», Госиздатом иностранных и национальных словарей, і тільки один словничок («Українсько-німецький кишеньковий словник»), виданий 1942 р. у м. Ляйпціг (Німеччина) комерційним видавництвом «Отто Гаррасовіц». Решта довідкових видань розміром від 100×86 мм до 70×50 мм надруковано впродовж 1967–1982 рр. різними радянськими й іноземними видавництвами, зокрема в Москві, Сімферополі, Празі, Варшаві.

Значну частину колекції мініатюрних книг становлять літературно-художні видання 1944–1999 рр., серед яких тематичні збірки віршів класиків української й

російської літератури, окремі літературознавчі твори, збірки поезій радянських часів і твори дитячих письменників. Формат цих видань різний: від 100×80 мм до 50×75 мм, їх надруковано державними видавництвами Києва, Дніпропетровська, Донецька, Львова, Одеси, Харкова, Москви, Ленінграда, Пермі як за радянської влади, так і за часів незалежності України. Найчастіше трапляються мініатюрні книжки, що випускалися українськими («Кий», «Дніпро», «Україна», «Музична Україна», «Наукова думка» у Києві, «Плай» в Івано-Франківську, «Вища школа» у Львові) та російськими («Московский рабочий», «Книга», «Плакат», «Детгиз» та ін.) видавництвами.

У радянські часи формат мініатюрних видань мали також партійні й державні документи, твори політичних діячів. 1981 р. небаченим для такого виду видання накладом – 50000 прим. було видано *«Звітну доповідь Генерального секретаря ЦК КПРС Л. І. Брежнєва на XXVI з'їздові КПРС...»*, форматом 76×50 мм в яскравій обкладинці, тоді як *«Государственный гимн СССР»* (формат 70×60 мм) 1979 р. вийшов друком лише кількістю 3000 прим.

Отже, тематика мініатюрних видань середини й кінця ХХ ст. багатогранна, книги цього періоду випускалися частіше державними видавництвами кількома мовами та, як правило, були якісно оформлені, містили яскраві ілюстрації, кожне видання відрізнялося від іншого своєю оригінальністю й неповторністю.

Фізичний стан документів із колекції «Мініатюрних книг» ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського задовільний, тільки один примірник потребує реставрування (відновлення міцності форми) – це видання 1907 р. На початок жовтня 2012 р. фахівцями зазначеної книгозбірні підготовлено *паспорт* колекції «Мініатюрних книг» і проведено дослідження цих документів. З огляду на наявність печаток інших бібліотек, штампів книжкових магазинів, дарчих підписів на виданнях цієї колекції можна зробити висновок, що їх було подаровано науковцями, передано іншими книгозбірнями або придбано за державні кошти, хоча трапляються книжки, отримані раніше, ще за радянських часів, як обов'язковий примірник.

Книжкові пам'ятки культури, сформовані в колекції, підфонди РЦВ, потребують постійного збереження та, як правило, організуються нарізно від основного фонду в спеціально виділеному приміщенні або знаходяться в загальному книгосховищі бібліотеки на окремих стелажах. Особливо цінні й унікальні документи зберігаються в закритих шафах із відповідною позначкою в описах і на документах. Обов'язковим є оформлення цих фондів спеціальними заголовками та роздільниками. Важливим аспектом зберігання підфонду РЦВ, колекцій, книжкових зібрань є їх планові перевірки, які проводяться не рідше одного разу на три–п'ять років або в разі заміни відповідальної особи [5]. Для забезпечення оптимального режиму зберігання й безпеки підфонду РЦВ, колекцій, книжкових зібрань у бібліотеці необхідно дотримуватися фізичних і санітарно-гігієнічних умов: не допускати потрапляння прямих сонячних променів на книги, уникати як надмірної сухості, так і вологості повітря в приміщеннях, періодично переглядати видання з метою виявлення різних

уражень та відбору документів, які потребують ремонтно-палітурних або реставраційних робіт, що відповідають ДСТУ ГОСТ 7.50-2006 «Консервація документів. Загальні вимоги».

Дотриманню в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського необхідних фізичних і санітарно-гігієнічних умов зберігання книжкових пам'яток культури сприяло прийняття рішення дирекції про визначення місця розташування (збереження) мініатюрних видань. Виокремлена й сформована колекція «Мініатюрних книг» зберігається в читальній залі філії ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського в шафах під склом, за спеціальним заголовком. Вологість повітря в залі оптимальна: 55 %–57 %, а середньодобова температура приміщення – $t+18^{\circ}\text{C}$ за рік, що є нормою; документи на полицях періодично переглядаються й регулярно знепилюються. Фонд колекції «Мініатюрних книг» розміщено в алфавітному порядку за прізвищами авторів або назвами праць, усі нові надходження та підсумкові роботи з перевірки міні-видань заносяться до паспорту колекції.

Важливий напрям роботи з колекцією – розкриття її змісту. Основним засобом інформування користувачів про наявність мініатюрних книг є каталоги (традиційні й електронні), картотеки, бібліографічні покажчики, інформаційні списки, наукові та науково-популярні видання, дослідження, путівники по фонду, буклети тощо, представлені на порталі бібліотеки й надруковані традиційним способом. Упродовж 2012 р. науковцями ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського сформовано відкриту (для майбутніх поповнень) колекцію мініатюрних видань, що представлена в алфавітному й систематичному каталогах зазначеної бібліотеки з відповідними позначками на картках, а також у додатковій, окремо створеній картотечі «Колекція мініатюрних книг». За 2012–2013 рр. завершено введення міні-видань до електронного каталогу ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, в якому бібліографічний опис здійснюється з використанням програмного забезпечення САБ ІРБІС64 (<http://www.dnpb.gov.ua>). Отже, створена колекція мініатюрних видань дає можливість користувачам ознайомитися з особливим видом друкованої продукції – мініатюрними книгами, серед яких є примірники справжнього книжкового мистецтва.

Слід зазначити, що виконання комплексу заходів, спрямованих на забезпечення довготривалого зберігання бібліотечних фондів, зокрема колекції «Мініатюрних книг», здійснюється згідно з чинним законодавством, нормативними актами, що визначають розвиток педагогічної науки, освіти, культури, бібліотечної справи й ґрунтуються на взаємозв'язку з іншими частинами фонду. Виокремлення, реєстрація найцікавіших пам'яток книжкової культури, зокрема мініатюрних книжкових видань, сприяє розкриттю фонду бібліотеки, забезпеченню належних умов для зберігання особливих документів, а створення додаткової традиційної картотеки колекцій і введення таких книг до електронного каталогу бібліотеки для подальшого формування ІПР допомагають розкрити зміст видань і популяризувати їх шляхом надання доступу користувачам до відомостей як у традиційній, так і в електронній формах. Адже створення ІПР (сукупності максимально повної вітчизняної

документної інформації з питань педагогіки й психології в електронній формі, що надається в користування в Україні та за її межами) є нагальною потребою часу.

Висновки. Сьогодні для освітянських бібліотек актуальною стає не ідея «володіння документом», а ідея «надання доступу до джерел інформації». Тому в кожній книгозбірні мережі освітянських бібліотек МОН України й НАПН України треба сформувати за галузевим принципом систему взаємопов'язаних бібліотечних фондів та інформаційних ресурсів, зокрема РЦВ, колекцій, зібрань, особливих бібліотек, і надавати до них доступ для спільного використання науковими установами, освітніми закладами. Необхідно активніше досліджувати й популяризувати найцікавіші книжкові пам'ятки культури з метою введення в науковий обіг особливих і маловідомих документів.

Співробітники ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, всеукраїнського галузевого інформаційного центру, готові до співпраці, надання консультацій і координації роботи з провідними книгозбірнями України щодо питань зберігання й використання РЦВ, колекцій мініатюрних видань, а також надання доступу до них, що дасть змогу максимально сприяти задоволенню інформаційних потреб фахівців освітянської галузі нашої держави.

Список використаних джерел

1. Види книжок / підгот. Н. Петрова, Г. Плиса // Вісн. Книжк. палати. – 2001. – № 5. – С. 12–15.
2. *Галутин Г.* Мал золотник, да дорог / Григорий Галутин // Библиофил. – 2000. – № 2. – С. 167–173.
3. Збереження бібліотечно-інформаційних ресурсів України: нова політика і нові технології : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 20–22 листоп. 2006 р., м. Харків / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка ; [уклад.: В. В. Мірошникова, О. П. Куніч]. – Х. : ХДНБ, 2007. – 184 с.
4. Книга : енциклопедія / редкол.: И. Е. Баренбаум, А. А. Беловицкая, А. А. Говоров [и др.]. – М. : Большая рос. энцикл., 1998. – 800 с.
5. *Ковальчук Г.* Діяльність бібліотек зі збереження національної документальної спадщини: проблеми кооперації / Г. Ковальчук // Бібл. планета. – 2010. – № 3. – С. 9–11.
6. *Ковальчук Г. І.* Книжкові пам'ятки (рідкісні та цінні книжки) в бібліотечних фондах / Г. І. Ковальчук. – К. : НБУВ, 2004. – 644 с.
7. *Костюк Я. Н.* О любителях миниатюрных книг / Я. Н. Костюк // Мир библиографии. – 2005. – № 2. – С. 60–63.
8. *Рабинович М. А.* В мире миниатюрной книги / М. А. Рабинович. – СПб. : Изд. Н. Куприянова, 2001. – 256 с. – (Клуб любителей миниатюрной книги. Библиофильская серия).
9. *Рогова П. І.* Педагогічні бібліотеки України (друга половина ХІХ – 20-ті роки ХХ ст.) : [монографія] / П. І. Рогова ; АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. – К. : Четверта хвиля, 2009. – 270 с.
10. Словник книгознавчих термінів / В. Буран, В. Медведєва, Г. Ковальчук, М. Сенченко. – К. : Книжк. палата України, 2003. – 160 с.
11. *Смоляренко Я.* Луганский каталог миниатюрных книг / Яков Смоляренко // Бібл. форум України. – 2011. – № 2. – С. 12–14.

12. *Столяров Ю. Н.* Как сохранить библиотечный фонд: (секреты старого книгохранителя) : учеб.-метод. пособие / Ю. Н. Столяров. – М. : ИПО Профиздат, МГУКИ, 2001. – 254 с.

А. Н. Доркени

Коллекция «Миниатюрных книг» в фонде Государственной научно-педагогической библиотеки Украины имени В. А. Сухомлинского

Представлено исследование истории формирования коллекции «Миниатюрных книг» в фонде ГНПБ Украины им. В. А. Сухомлинского, рассмотрены вопросы определения понятия «миниатюрное издание» и обеспечения особых условий хранения таких документов, раскрыты состав и содержание коллекции.

Ключевые слова: миниатюрные издания, Государственная научно-педагогическая библиотека Украины имени В. А. Сухомлинского, коллекция «Миниатюрных книг», хранение книжных памятников.

A. M. Dorkeni

The collection of «Miniature books» in the fund of the V. O. Sukhomlinskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine

This article presents the definition of the «miniature edition», examines the history of the formation of the «Miniature books» collection in the fund of the V. O. Sukhomlinskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, considers special storage conditions such documents, discloses the composition and content of the collection.

Key words: miniature edition, V. O. Sukhomlinskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine, collection of «Miniature books», storage of records.

Надійшла до редколегії 24.12.2013 р.

УДК 025.4.036:004.65:025.342-027.522]-044.64

О. Г. Помчалова,

наук. співроб. ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

ЗАГОЛОВКИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ АВТОРІВ В АВТОРИТЕТНИХ ЗАПИСАХ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ІНФОРМАЦІЇ В ЕЛЕКТРОННОМУ КАТАЛОЗІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

Висвітлено питання щодо започаткування авторитетного файлу індивідуальних авторів у форматі РБІС/AUTHORITY для електронного каталогу Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського, розкрито роль Авторитетного файлу «Індивідуальні автори» в уніфікуванні бібліографічних записів, що, у свою чергу, допоможе уникати помилок під час їх створення.

Ключові слова: авторитетний контроль, авторитетні файли, авторитетні записи, індивідуальні автори, електронні каталоги, бібліографічний запис, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського.

Постановка проблеми. Швидке зростання обсягу інформації, збільшення складності опрацювання інформаційних запитів, розвиток мережевих технологій призвели до необхідності створення в книгозбірнях електронних каталогів (ЕК). Варто зазначити, що у зв'язку з переходом таких установ від традиційних бібліотечних технологій до комп'ютерних виникає безліч проблем. Окрім